

EDMUND HUSERL i FILOZOFIJA KAO STROGA NAUKA¹

Navršilo se 85 godina od vremena kada je objavljen u tada upravo pokrenutom časopisu Logos² programski spis Edmunda Huserla (1859-1938) *Filozofija kao stroga nauka*. Teško je razumeti veliki odjek na koji je ovaj rad u svoje vreme naišao, i isto tako, bez poznavanja filozofske situacije vremena kad je publikovan, teško je razumeti veliki uticaj ovog dela, koji se, bez uvida u druga Huserlova dela ne bi mogao do kraja razumeti.

Zato odluka da danas govorimo o ovom delu, iako broj 85 nije apsolutno "svečarski" i "okrugao", on to ipak na neki način i jeste budući da je reč o tekstu koji je izazvao mnoštvo komentara i pokrenuo niz najviših pitanja u čijem znaku protiče najvećim delom naše XX stoleće.

Ovaj spis bio je niz godina smatran temeljnim za razumevanje Huserlove filozofije, no to on svakako nije zbog svog sadržaja, zbog kritike tada vladajućeg psihologizma, scijentizma ili filozofije pogleda na svet, već prvenstveno zbog osnovne, vodeće ideje koja je sve vreme zaokupljala Huserla, a koja je izložena već u samom naslovu ovog spisa. Ako je Šopenhauer imao običaj da kaže kako je on čovek jedne ideje i to one, izložene u naslogu njegovog ranog i kasnije veoma popularnog spisa, moglo bi se i za Huserla reći da se u ovom naslovu odražava središnja misao čijem opravdaju i utemeljenju teže svi njegovi misaoni naponi – čiji izraz srećemo kako u najranijim, tako i u njegovim poznim spisima.

Huserl je po svom osnovnom obrazovanju bio matematičar i nije slučajno što se kartezijanska nit vodilja provlači kroz svo njegovo delo; bilo je pokušaja da se pokaže kako je on u kasnim radovima napustio kartezijanstvo, ali o napuštanju kartezijanstva ne može biti reći budući da utemeljenje filozofije kao stroge nauke ostao sve vreme njegov najpreči zadatak. Često navođena Huserlova napomena iz 1935. kako je filozofija kao stroga nauka odsanjani san, odnosi se prvenstveno na filozofsku situaciju tridesetih godina XX stoleća u Nemačkoj. Taj stav izrečen je u času kad je postalo vidno da svaki od Huserlovih učenika kreće svojim putem, da postoji fenomenološka filozofija,

¹Predavanje održano krajem aprila 1995. godine u Novom Sadu.

²1910/1911; str. 289-341

da postoji fenomenološki pokret, ali ne i fenomenološka škola. Izostao je očekivani preokret u filozofiji koji je složnim radom generacija istraživača trebalo da obezbedi tlo budućem "sistemu" filozofije; Huserl je duboko verovao da se filozofija kao univerzalna nauka može ostvariti, da se tako visok cilj (mada se nalazio i u beskonačnosti) ipak može dosegnuti, ali, ne radom jednog filozofa ili neke manje grupe istraživača, već u beskonačnom progresu generacija i njihovog sistematskog istraživanja. Međutim, poslednjih godina života Huserl se osetio napuštenim; živeo je u ubeđenju da ostaje sam na putu kojim je sve vreme išao, da njegovo delo ostaje još jedan u nizu nedovršenih projekata.

To ne znači da je on u tim časovima odustao od svoje ideje, naprotiv. U osnovi svih njegovih spisa (a sudbina im je bila da svaki od njih, na svoj način, ostane nedovršen) počiva zahtev za izgradnjom filozofije kao univerzalne, poslednje utemeljene (i utemeljujuće) nauke; budući da je sebe smatrao "početnikom" u filozofiji, tj. onim ko se uvek nalazi na njenom početku, na mestu gde se dalekosežno postavlja njeno osnovno pitanje, Huserl je sve vreme pisao svoje osnovno, uvodno delo u filozofiju. Samo zato se i moglo desiti da na uvod u fenomenologiju pretenduju kako *Ideje za čistu fenomenologiju i transcendentnu filozofiju I* (1913), tako i poznija dela *Kartezijanske meditacije* (1931) i *Kriza evropskih nauka i transcendentna fenomenologija* (1935-6).

Kao što je poznato, Huserl je objavio samo prvi deo spisa *Ideje*, Eugen Fink je u nekoliko navrata prerađivao *Kartezijanske meditacije* (i sam dopisao VI meditaciju, a na Huserlov nagovor da to bude njihovo zajedničko delo i ključni spis fenomenologije od čega se definitivno odustalo 1932); spis *Kriza evropskih nauka* svojim većim delom je ostao u rukopisu i s ostalim, pripremljenim materijalima, objavljen tek 1954. Međutim, sva pomenuta dela mogu jednako pretendovati na to da zahtev za filozofijom kao strogom naukom bude upravo njihov zaštitni znak.

Desetak godina nakon što je na sebe skrenuo pažnju publikovanjem dela *Logische Untersuchungen* (1900-1901), a da u međuvremenu nije objavio ništa od rezultata do kojih je svojim stalnim i intenzivnim radom dospeo, Huserl je osetio potrebu da brani ne toliko fenomenologiju (čije je bitne teme već učvrstio), već pre svega ideju i smisao same filozofije; zato spis *Filozofija kao stroga nauka* treba pre svega videti kao reakciju na stanje u filozofiji početkom ovog stoleća, kao filozofsku odbranu filozofije

od njene pogrešne upotrebe; kao što je poznato, nakon visokih dometa nemačke klasične filozofije, druga polovina prošlog stoleća beše preplavljena nizom naivno-pozitivističkih i psihologističkih spisa koji su pretendovali na visoko ime filozofije; tu treba ubrojati i niz radova koji su iznosili poglede na svet svojih autora tako da se počelo postavljati i pitanje šta bi to uopšte filozofija trebalo da bude.

U svemu tome prednjačile su prirodne nauke vođene svojom nekritičkom pretenzijom da zahvate celinu znanja, a ne uviđajući ne samo svoju nepotpunost i nedostatke u već razvijenom naučnom sadržaju, nego isto tako ni relativnost sveg znanja do kog dospevaju, a što vodi krizi savremenih nauka i to ne krizi rezultata već prevashodno krizi temelja na kojima nauke počivaju. Bit svake prirodne nauke (njen apriorni način postojanja) bio bi u svesti o tome da ona može u beskonačnost biti hipoteza i da se mora beskonačno ostvarivati; ako je krajnji cilj nauke u beskonačnosti, to znači da su sva znanja do kojih ona dolazi samo relativna znanja, te da ona, po prirodi stvari, mora voditi u relativizam, odnosno, skepticizam. Nije nimalo slučajno što će Huserl istaći zahtev za izgradnjom filozofije kao egzaktne nauke, kakvom se, u tom času, na izvestan način, činila fizika.

Istovremeno, bilo je jasno da se tu, kad je o filozofiji reč, ne radi ni o kakvoj nauci po uzoru na nauke usmerene istraživanju veza stvari i mnoštva njima odgovarajućih pojava, već o nauci koja ne bi za svoj predmet imala onkretne datosti, već njihove biti, ne pojedinačne stvari, već naučnost nauke kao takvu; Huserl će stoga insistirati na tome da se tu zapravo radi o transcendentnom istraživanju koje za svoj predmet ima temelje svih principa na kojima svaka nauka počiva, a koji se ne mogu utvrditi pomoću samih nauka.

Naspram antičke filozofije koja je pretendovala na to da bude nauka, i to univerzalno znanje o univerzumu svih bića, nauka koja nije uspela da dostigne ideju racionalnosti pa time i istinitu ideju univerzalne nauke, kakvu nalazimo na početku novoga veka, a koja je moguća tek po uzoru na novu matematiku i nove prirodne nauke, Huserl ovu novu, univerzalnu nauku vidi kao sveznanje čiji se cilj nalazi u beskonačnosti pri čemu se pred novovekovnom filozofijom kao univerzalnom naukom otvaraju dva puta: put objektivističke filozofije na tlu unapred datog sveta, i put filozofije na tlu apsolutne, transcendentalne subjektivnosti; prvi put vodi u naturalizam i scijentizam, drugi u istinsku

filozofiju. To je razlog što se od svih nauka psihologija, po prirodi stvari, našla u najnezavidnijoj situaciji: ona je morala da izabere drugi pomenuti put (jer za svoj predmet može imati samo apsolutnu subjektivnost), ali to nije učinila jer se opredelila za metode pozitivnih nauka.

Nije nimalo slučajno što je poslednji Huserlov asistent Eugen Fink, godinu dana nakon smrti svog učitelja, između više desetina hiljada stranica iz Huserlove zaostavštine izdvojio i objavio baš spis *O izvoru geometrije* (1936) (koji se kasnije nalazi u sklopu dodataka Huserlovog poznog a nedovršenog dela *Kriza evropskih nauka i transcendentnalna fenomenologija*). Danas, nakon publikovanja niza Huserlovih dela, nakon mnoštva knjiga o fenomenološkoj filozofiji, ovaj se izbor ne može nikako pokazati slučajnim. Nastojeći da prikaže skriveni izvor geometrije, četvrt veka nakon spisa *Filozofija kao stroga nauka*, utemeljivač fenomenologije iznova promišlja svoju osnovnu temu: kako je zapravo filozofija moguća kao nauka, kako se može očuvati njena strogost koja neće dozvoliti da se matematički svet idealnosti proglasi za jedino stvarni svet a da se pritom previdi pravi osnov nauka i umetnosti - svet života.

Postavljajući pitanje skrivenog temelja nauka i naučnosti Huserl nastoji da razjasni temelje iz kojih je ponikla geometrija; po njegovom mišljenju, dovesti geometriju do evidencije znači otkriti njenu istorijsku tradiciju; to je neophodno ako se hoće tematizovati nepristupačna zatvorenost temeljnih pojmova geometrije; na taj način se prodire u svet prvih geometara; ovaj se, u svojoj krajnjoj konsekvenci, pokazuje kao svet stvari; zato bi centralno pitanje ovog spisa bilo sledeće: "Kako je moguća jedna nauka kao što je geometrija? Kako ona, kao sistematska, stupnjevita, od idealnosti sastavljena građevina koja beskrajno raste, može da održi svoju izvornu smisaonost u mogućnosti živog reaktiviranja kada njeno sazajno mišljenje treba da proizvede nešto novo, a pri tom ne može prethodne sazajne stepene da reaktivira sve do onih najnižih".

Geometrija bez stvarno izgrađene moći reaktiviranja izvornih aktivnosti, zatvorenih u temeljnim pojmovima jeste tradicija koja je ostala bez smisla. Tu treba tražiti razlog pada nauke u krizu: moguće je da se ona vekovima razvija, da njen naučni sadržaj stalno raste i iznova se grana, a da ona pritom bude neistinita, jer ne može više da reaktivira svoj izvorni smisao; Huserl će to formulisati na sledeći način: "Stavovi i

metoda pomoću koje se logički mogu konstruisati uvek novi stavovi, uvek nove idealnosti, mogu se upravo neprekinuto nasleđivati kroz vekove, dok se istovremeno ne nasleđuje moć reaktiviranja prapočetka, dakle izvora smisla svega što dolazi kasnije". Nauka može da se razvija, da napreduje i ima za sobom sve bolje i bolje rezultate a da pritom i dalje ne poseduje izvorni smisao svih tih rezultata čiju je evidentnost potrebno uvek iznova "potvrđivati".

Ako na početku geometrije nije mogao biti prisutan totalni smisao geometrije, izvesno je da kao predstupanj mora prethoditi neki "primitivniji" smisao koji se u početku mogao javiti sa evidencijom uspešne realizacije, što će reći da se u onom predgeometrijskom temelji smisao geometrije, da se u tom predgeometrijskom nalazi temelj metode idealizovanja; ali kako je nakon stotina godina razvoja geometrije moguće jednoj individui da reaktiviranjem premisa dospe do izvorne evidencije? To da sve nove tekovine izražavaju jednu stvarnu geometrijsku istinu a priori, izvesno je, po rečima Huserla, samo pod pretpostavkom da su temelji deduktivne građevine zaista proizvedeni sa izvornom evidencijom, da je bilo moguće održati jedan kontinuitet od ličnosti do ličnosti, od epohe do epohe.

Neophodno je da neprestano postoji mogućnost tradiranja metode kojom se od prednaučnih datosti kulturnog sveta proizvode izvorne idealnosti. Propust koji je načinio Galilej na početku novog doba bio bi, po mišljenju Huserla, u tome, što ovaj nije postavio pitanje porekla i načina nastajanja geometrijskih idealnih tvorevina: Galilej, s kojim počinje to novo doba, uzima nasleđenu geometriju i nasleđen način iskazivanja, a da ne uviđa kako to više nije izvorna geometrija; primenjivost geometrije njemu je bila toliko samorazumljiva da on nije mogao ni naslutiti prividnost te samorazumljivosti; to je za posledicu imalo da se idealizovanom prirodom potisne prednaučna čulna priroda. Galilej nije našao za shodno da postavi pitanje evidentnosti geometrije da dovede u pitanje ono "kako" njenoga izvora, a u vremenu koje dolazi upravo pitanje "izvora" saznanja postaće jedan od glavnih problema. Otkrićem zagonetke samorazumljivosti, u kojoj svet za nas stalno postoji, dolazi u pitanje apodiktičnost nauke, a to opet vodi krizi njenog smisla.

Galilejeva geometrija je stoga, nasleđena geometrija; budući da je bila udanjena od prazvora stvarno neposrednog opažaja, geometrija je u njegovo doba, kao i antička geometrija

(pretvorena u *techne*), već bila smisaono ispražnjena; geometriji idealnosti, koja prikazuje idealizovanu prirodu, prethodi praktično umeće merenja zemlje - predgeometrijski način odnošenja koji je zapravo temelj smisla, temelj kasnijeg idealizovanja. Tako bi osnovna greška Galileja bila u tome što nije dalje išao unazad, što nije pitao za temelj, odnosno razlog geometrijskog idealizovanja, nije postavio pitanje zatečenog sveta života kao horizonta svih smisaonih indukcija, pitanje sveta svih poznatih i nepoznatih realnosti. Samo tako je moguće, smatra Huserl, da Galilej istovremeno bude onaj koji otkriva matematičku prirodu sveta, ali i onaj ko prikriva poreklo tla iz koga ova izrasta.

Do krize evropskih nauka dolazi u novom veku u izdiferenciranoj suprotnosti između fizikalnog objektivizma (koji se manifestuje u pogrešnom tumačenju istinskog smisla novovekovne fizike) i transcendentalnog subjektivizma; za objektivizam je karakteristično da se kreće na tlu sveta koji je samorazumljivo unapred dat pomoću iskustva, a da se pritom ne postavlja pitanje "objektivne istine" tog sveta; naspram ovog shvatanja transcendentalizam ističe da je smisao bivstvovanja unapred datog sveta života, subjektivna tvorevina, rezultat iskustvenog, prednaučnog života. Tako se pokazuje da je svet nauke, "objektivno istiniti" svet, tvorevina višeg stupnja koja počiva na prednaučnom iskustvu.

Do spoznaje "objektivne istine" možemo dospeti samo radikalnim povratkom na subjektivnost koja proizvodi svet. Tako subjektivnost postaje osnovna tema filozofije. Ono prvo, što je po sebi, to nije bivstvovanje sveta u svojoj neupitnoj samorazumljivosti, već to prvo po sebi jeste subjektivnost koja bivstvovanje sveta prvo naivno daje unapred, a zatim ga racionalizuje, tj. objektivizuje. Kriza se može izbeći samo prevladavanjem "romantičarskog raspoloženja" koje hoće da zahvati filozofiju, s jedne strane, ili opiranjem da se filozofija podvrgne pozitivističkoj redukciji ideje nauke na puku činjeničnu nauku, s druge, i to tako što se nastoji na izgradnji naučnosti na tlu sveta života. Ovaj pak svet života Huserl vidi kao svet našeg zajedničkog života, kao svest o sapostojanju drugih u formi jedne svezajednice, jer tek u svesti o objedinjavanju života ove svezajednice mi znamo da smo upućeni na taj svet.

Šta sve leži u horizontu pomenutog racionalizma? Nesporno je da novi ideal univerzalnosti i racionalnosti saznanja omogućuje

napredak matematike i fizike, pa Huserl s pravom piše da "neprestano rastućom i sve savršenijom spoznajom moći o celini čovek postiže i sve savršeniju vladavinu nad svojim praktičnim okolnim svetom, vladavinu koja se proširuje u beskonačnom progresu". Iz ovog bi se, kad je o primeni tehnike i njenim rezultatima reč, mogli izvesti sasvim pozitivni zaključci. Pitanje koje, po mišljenju Huserla, neprestano mora pratiti ovakvo razmišljanje moralo bi biti: kako razumeti beskonačnost sveukupnosti istine koja se može realizovati samo u beskonačnom progresu (kao čista matematika ili kao induktivna prirodna nauka)?

Sa redukcijom nauke na nauku o činjenicama, priroda se matematizuje, te dolazi do gubitka samopostavljenosti individua koje je bitno konstitutivno za *techne*. Priroda, kao konkretni univerzum kauzalnosti, po mišljenju Huserla, postaje svojevrсна primenjena matematika, a sama geometrija nije više izvorna geometrija - praktična veština merenja zemlje (u čemu se za geometriju nalazio temelj smisla) - već geometrija idealnosti; u novom veku pronalaskom analitičke geometrije, odnosno aritmetizacijom geometrije dolazi do ispražnjenja njenog smisla; izvorno mišljenje se isključuje, pa idealne tvorevine postaju jedini proizvod geometrije i za Galileja kao i njegove sledbenike ostaje neupitna samorazumljivost kako geometrija, u vlastitom, neposredno-evidentnom apriornom sagledanju, stvara neku samostalnu apsolutnu istinu; istovremeno, mora se neprestano imati u vidu da temeljnu evidenciju geometrije, njen izvor, Galilej nije video kao problem; zato je njegova ideja zapravo hipoteza; ma koliko se nauka ostvaruje i napreduje, hipoteza ostaje hipoteza, a ostvarivanje je zapravo tok beskrajnog ostvarivanja.

I dok se nauka pokazuje kao neka mašina, kao nešto vrlo korisno i pouzdano čime može svako upućen pravilno rukovati i postizati dobre rezultate, tehnika se ogleda u praktičnoj primeni operativnih formula koje koristi nauka i ona dolazi u situaciju da se pitanje tehnike postavi s pitanjem smisla nauke u kojoj se ova koreni, a koji postaje problematičan onoga časa kad se bit nauke sagleda kao večna hipoteza što se ostvaruje u beskonačnosti; drugim rečima, iako je svet matematizovan on je, istovremeno, uvođenjem pojma beskonačnosti, i trajno relativizovan.

Zašto je neophodno na sve ovo ukazivati? Pre svega zato što je upravo kriza nauka i naučnosti kao posledica relativizovanja svih znanja dovela filozofiju u situaciju da se pravda pred

naukama koje, krećući se od činjenice ka činjenici i ostajući isključivo u ravni činjenica, nastoje da filozofiji (iz svoje pozitivnosti) nametnu svoje kriterijume naučnosti.

Ako bismo filozofiju i mogli nazvati naukom u smislu nauke o celini znanja i sveta (kako je to činio još i Hegel), ona nije nauka u smislu naučnosti kraja XIX stoleća, jer tu vrstu naučnosti ne postavlja sebi za cilj; svojom pretenzijom na čisto i apsolutno znanje, filozofija potvrđuje svoju vekovnu težnju da bude stroga, a to će reći čista, neempirijska nauka koja zadovoljava najviše teorijske potrebe; ona hoće da bude filozofski sistem koji otpočinje odozdo, sa nesumnjivo sigurnog fundamenta.

Huserl je sebi stavio u zadatak promišljanje tog fundamenta koji je video kao transcendentalnu subjektivnost, kao tlo na kom bi se filozofija mogla iznova oblikovati na jedan radikalno novi način, kao stroga nauka, jer to je u svakom slučaju najviši interes ljudske kulture. Ovo se pak može ostvariti tek uz pomoć kritike vladajućeg psihološkog naturalizma i istoricizma filozofije pogleda na svet; ovim filozofskim strujama, još uvek dominirajućim početkom XX stoleća, zajedničko je da vode u relativizam i skepticizam.

Naturalizam (nastao iz otkrića prirode) i istoricizam (nastao iz otkrića istorije) sve vide ili kao prirodu ili kao duh; ako zasluga naturalizma leži u energiji s kojom želi da realizuje princip stroge naučnosti u svim oblastima prirode i duha, a što za posledicu ima zahtev da se svi problemi filozofije rešavaju prirodnonaučnim metodama, ne sme se prevideti da naturalizam, koji karakteriše naturalizovanje svesti i ideja, u nastojanju da naučnim (za svakog razumno obavezujućim) načinom dospe do onog što je istina, lepota i dobro, i to uz pomoć prirodnih nauka, uz sve uspehe i pozitivne rezultate do kojih dolazi, u svojoj biti promašuje svoju osnovnu nameru: previđa se da je svaka prirodna nauka naivna po svojim polaznim tačkama: za nju priroda koju hoće da proučava jednostavno postoji.

Psihologija je, po mišljenju Huserla, nauka u kojoj se najbolje ocrtavaju sve skrivene težnje ovakvog naturalizovanja svesti; to posebno važi za eksperimentalnu psihologiju kojoj, kao metodi (uprkos tome što utvrđuje dragocene činjenice i pravila, ali, ne istražuje ono psihičko) nedostaje mogućnost daljeg razumevanja činjenica i pravila. Kako je psihologija, kao i svaka objektivna nauka, bila vezana za ono što je prednaučno dato, ona

se sve vreme ograničavala na transcendentalno ja u modusu naivne zatvorenosti, drugim rečima: ostajala je sve vreme u naivnom stavu i to je razlog zatajivanja psihologije tokom čitave novovekovne istorije.

Ne mogavši da dopre do čiste svesti, psihologija je sve vreme ostajala u iskustvenom, naivnom stavu; ona nije mogla pomoću radikalnog samosvešćenja da se oslobodi predrasuda i da dospe do čiste subjektivnosti kao jedinog predmeta svog istraživanja i time otkrije transcendentalno subjektivnu dimenziju; to je razlog što moderna psihologija, ističe Huserl, "postaje *de facto* nenaučna upravo time što se smatra već metodski savršenom i strogo naučnom, uvek kad hode da ispituje smisao psihičkog koje ulazi u psihofizičke zakonitosti, tj. kad hoće da se probije do zaista psihološkog razumevanja".

Ovo ne znači da je Huserl protiv primene eksperimentalne metode u psihologiji; nesporno je da ona omogućuje razumevanje intersubjektivnih povezanosti činjenica; ali, deficijentnost eksperimentalne psihologije on vidi u tome što ova eksperimentalno ne uspeva da analizira samu svest.

Ako moderna psihologija ne želi da bude kao što beše u početku, "nauka o duši", već "nauka o psihofizičkim fenomenima", ona bi u tom slučaju morala te fenomene da opiše i odredi s predmetu primerenom pojmovnom strogošću; međutim, polazeći od iskustva, psiholozi preuzimaju određene pojmove, koriste ih, ugrađuju u rezultate do kojih dolaze, a da ih nisu ni jednog časa ni dotakli. Samo se tako i moglo desiti da psihologija svojim čisto psihološkim pojavama daje sadržaj koji nije jednostavno izveden iz onoga što je u iskustvu stvarno dato, već je na to iskustvo sada primenjen.

Da bi se takvo naturalizovanje prevazišlo, neophodno je da se uvidi kako je psihologija moguća zapravo samo kao transcendentalna fenomenologija, jer "prava metoda sledi prirodi stvari koje treba istražiti, a ne našim predubedenjima i uzorima". Istovremeno, to znači da psihologija, ako bi htela da bude univerzalna nauka o duši mora da izvrši *epoche*, tj. mora iz svih duša da redukuje svest sveta, mora da redukuje svaku svest u njenoj svakodnevnosti, u svim njenim svakodnevnim stanjima i modalitetima.

Od psihologije se zahtevala ista objektivnost kao i od fizike, čime je zapravo psihologija bila nemoguća u svom najpotpunijem smislu i, ako su prirodne nauke ispitivale samo ono na što sama

stvar pretenduje da upravo to jeste, psihologija nije uvidela kako su odnosi u sferi psihičkog drugačiji no u oblasti fizičkog, te da ono imanentno psihičko nije u sebi priroda već nešto njoj posve suprotno. Zato fenomeni, budući da nisu priroda, imaju suštinu koja se može dokučiti ideacijom, tj. neposrednim sagledanjem, što znači da se fiksiraju čistim pojmovima.

Istoricizam za razliku od naturalizma, ne naturalizuje život već ga apsolutizuje pa se tako, po recima Huserla, dospeva u relativizam, kakvom vodi i naturalistički psihologizam, a dosledno sprovedeni historicizam prelazi u ekstremni i skeptički subjektivizam. To znači da ideje kao što su *istina*, *teorija*, *nauka*, gube svoje apsolutno važenje, te se logički principi protivrečnosti preobraćaju u svoju suprotnost, a svi, do ovog časa, izrečeni stavovi gube svoje važenje.

Odbacujući historicizam kao i naturalizam, Huserl ne negira i vrednost same istorije za filozofa: otkriće opšteg duha značajno je koliko i otkriće prirode i udublјivanje u opšti duhovni život može pružiti filozofu izvorniji i dublјi materijal za istraživanje no što bi to moglo udublјivanje u prirodu. Samo, ne treba smetnuti s uma osnovnu razliku nauke i filozofije pogleda na svet: dok je ideja nauke nadvremena, ideja pogleda na svet se menja s vremenom; međutim, piše Huserl, za ljubav vremena ne sme se napustiti večnost, a filozofi nijednog časa ne smeju izgubiti odgovornost pred čovečanstvom. Pogledi na svet se, budući relativni, mogu boriti, a samo nauka može odlučiti, i njena odluka u tom slučaju, ističe on, nosi pečat večnosti.

Dok je nauka, ma kako egzaktna bila i pritom pružala samo ograničeno razvijen sistem znanja (okružen beskonačnim horizontom nauke koja još nije postala stvarna, u svojoj biti bezlična), pa njenom saradniku nije potrebna mudrost već pre teorijski dar, budući da je ona kolektivno radno dostignuće generacija istraživača, pogled na svet je rezultat rada pojedine ličnosti; tu se cilj postavlja u konačnom, pa bi filozofija pogleda na svet, usled relativizma koji njom vlada, morala odustati od pretenzije da bude nauka i time, po rečima Huserla, prestane da zbunjuje duhove i sprečava napredak naučne filozofije.

Ne treba izgubiti iz vida da je ova neopravdana pretenzija na opšte važenje, s kakvom je nastupala svaka od filozofija pogleda na svet (*Weltanschauungsphilosophie*), imala uzrok u zavisnosti tumačenja sveta kako od društva u kome je nastajao takav pogled tako i od stanja u kome se nalaze nauke određenog

vremena a što je dovelo do méne samih pogleda na svet, čime je njihovo opšte, vanvremeno važenje bilo ozbiljno dovedeno i pitanje.

Sa opadanjem smisla za pravu temeljnost naukama počinje vladati nerazumljivost i dubokoumnost: dubokoumnost je smatra Huserl, znak haosa koji prava nauka hoće da pretvori u kosmos, u jednostavan, sasvim jasan, razložen red; s druge strane, prava nauka, dokle god dopire njeno stvarno učenje, ne zna za dubokoumnost; zato, tek pretvaranje slutnje dubokoumnosti u jednoznačne racionalne odluke jeste proces u kome se konstituiše stroga nauka.

Ovo podrazumeva neophodnost da nauka prvo stekne svoje jasne početke, svoje apsolutno jasne probleme, metode i samo polje rada. Kad je o filozofiji reč, ona podsticaj mora dobiti od samih problema, a kako je ona nauka o prvim počelima, izvorima i korenima svega, ona, budući da je radikalna, mora to biti u svakom pogledu; zato se, po rečima Huserla, mora odustati od svih predrasuda, svih empirijskih činjenica, svih ideja datih u neposrednoj intuiciji. To podrazumeva oslobašanje i od svih onih predrasuda koje potiču još iz doba renesanse; samo na taj način može se uz pomoć fenomenološke metode stupiti u beskonačno polje filozofije kao nauke, koja će moći da obezbedi obilje najstrožih i za svu dalju filozofiju odlučnih saznanja te će na taj način biti prevladana i sama kriza modernih nauka u kojoj se ove sve vreme nalaze.